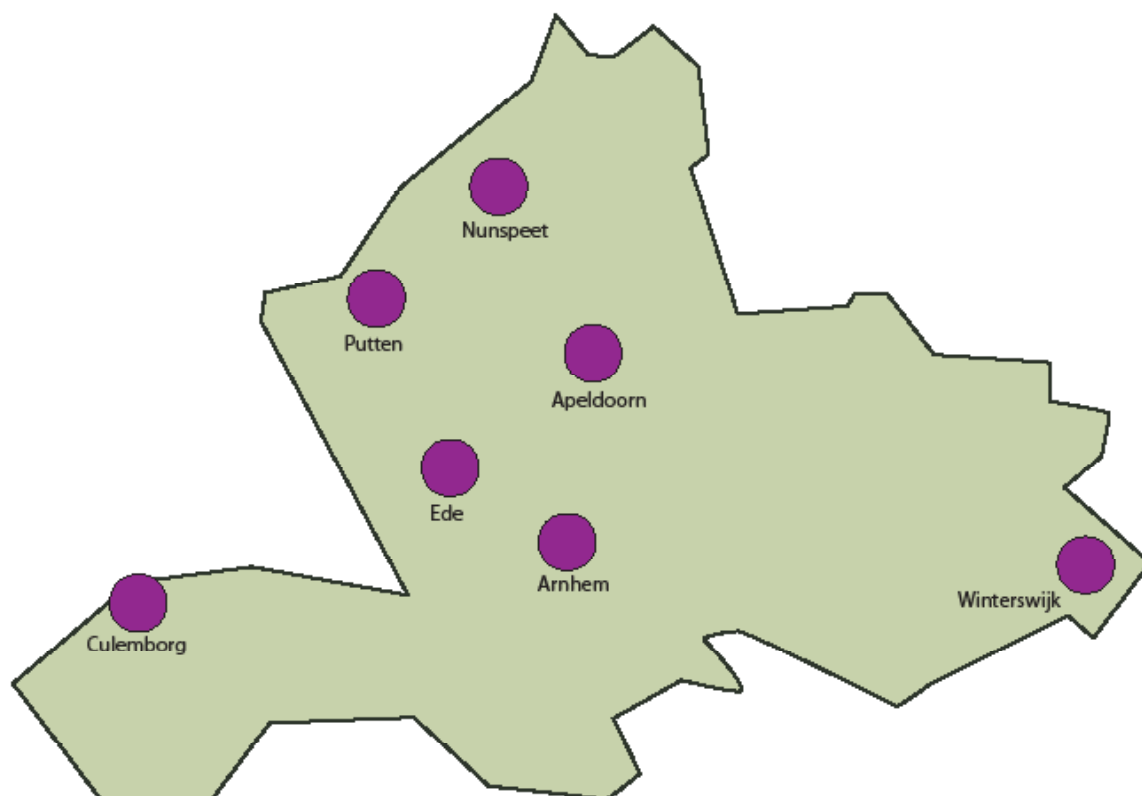

Eindrapportage interviews van Gelderse bouwmeesters

GrondRR in opdracht van de provincie Gelderland

augustus 2011

Beekpark Apeldoorn

INHOUD

1	Inleiding en samenvatting	1
2	De interviews	5
2.1.	Jan Schreurs, Nunspeet	5
2.2.	Gerard Alberts en Piet Vermeer, Putten	9
2.3.	Rob Luca, Ede	11
2.4.	Rudi Verhagen, Winterswijk	15
2.5.	Kitty Lamaker, Culemborg	17
2.6.	Luc Tepe, Arnhem	19
2.7.	Sietske Heddema, Apeldoorn	21
2.8.	Liesbeth van de Weerdhof, Zevenaar	25
3	De projecten	27
3.1.	Centrumgebieden	27
3.2.	Wijken	29
3.4.	Infrastructuur	35
3.5.	Parken en landgoederen	37
3.6.	Overig	37

Tricot terrein Winterswijk

1 Inleiding en samenvatting

De visies van gemeenten op ruimtelijke kwaliteit en de eigen ambities daarin worden veelal verwoord door bestuurders. Ook rapporten van adviesbureaus komen vaak in de openbaarheid. Je zou soms vergeten dat er bij de gemeenten mensen werken, die achter de schermen dagelijks bezig zijn met het ontwerpen en regisseren van die kwaliteit: de Gelderse Bouwmeesters. In deze serie interviews worden deze bouwmeesters aan de tand gevoeld: niet alleen over hun visies op hun gemeente, maar ook over hun rol en over hun wensen met betrekking tot de provincie. Aansluitend aan het interview is elke keer een bezoek gebracht aan twee voorbeeldprojecten uit de gemeente, die door de ambtenaar wordt geselecteerd.

De volgende personen komen aan het woord:

- Drie ruimtelijke regisseurs: Jan Schreurs van de gemeente Nunspeet en het duo Albers en Vermeer van de gemeente Putten.
- Twee stedenbouwkundigen: Rob Luca van de gemeente Ede en Rudi Verhagen van de gemeente Winterswijk
- Twee landschapsarchitecten: Kitty Lamaker van de gemeente Culemborg en Luc Tepe van de gemeente Arnhem
- Twee MT leden: Sietske Heddema van de gemeente Apeldoorn en Liesbeth van de Weerdhof van de gemeente Zevenaar.

Verscheidenheid

De redactie van de website heeft de kandidaten voort de interviews genoemd, ze vormen een kopgroep in de provincie Gelderland. En deze kopgroep is heel divers, met pragmatische doeners, analytische en conceptueel ingestelde mensen. Ze zijn allemaal bezig met hun vak en proberen daar vanuit eigen inzichten en ervaringen invulling aan te geven. Een generieke of 'Gelderse' benadering is niet aanwezig of ontdekt.

Sommigen zeggen het heel duidelijk: we hebben geen theorie maar werken uitsluitend op gevoel. Jan Schreurs en het duo Alberts/ Vermeer zijn hiervan voorbeelden. Anderen hebben een eigen theorie of analytische benadering ontwikkeld, zoals Sietske Heddema en Kitty Lamaker. Weer anderen hebben vanuit werkervaringen een eigen aanpak gedestilleerd, zoals Luc Tepe. Ook Rudi Verhagen kan als ambachtsman zo getypeerd worden. Rob Luca heeft een sterk conceptuele benadering op het vakgebied, en hanteert die als uitgangspunt. Liesbeth van de Weerdhof benadert haar werk vanuit een visie op samenwerking, vanuit een persoonlijk levensmotto.

Erkenning

Zonder uitzondering hebben alle mensen het gewaardeerd dat ze bezocht zijn en dat het interview gehouden is. Ze hebben het ervaren als erkenning vanuit de provincie voor hun gemeente en voor hun werkzaamheden.

Samenwerking

Allen benoemen de noodzaak van samenwerking, als sleutel tot succes. Luc Tepe verwoordt het duidelijk: als het tegenzit moet je geen zeurpiet worden, maar positief blijven. Als je anderen enthousiast kunt maken, blijken er veel meer mogelijkheden te zijn dan je aanvankelijk dacht. Die samenwerking is deels zichtbaar en formeel, bijvoorbeeld tussen ambtenaren en bestuurders. Voor een groot deel zijn de contacten ook informeel en moeilijk zichtbaar. Dat speelt zich deels op de gemeentehuizen af, maar ook in het veld. Jan Schreurs is hiervan het duidelijkste voorbeeld, hij weet door persoonlijke contacten met bewoners en gebruikers veel voor elkaar te krijgen wat met uitsluitend procedures en contracten nooit zou lukken. Alleen wijzen op het grote belang van een enthousiaste gemotiveerde wethouder.

Instrumentarium

De houding naar beleidsrapporten van provincie en gemeente verschilt sterk. Het streekplan wordt door sommigen beknellend gevonden, en beperkend ten aanzien van de mogelijkheden voor specifieke identiteit. Anderen zien het streekplan heel pragmatisch als kader, dat duidelijkheid geeft. Sommigen noemen gemeentelijke beleidsrapporten, die in de praktijk heel goed en werkbaar zijn. In Putten worden twee rapporten veel gebruikt, die na 10 jaar nog steeds actueel en inspirerend zijn: de nota SRBK (stedenbouwkundige randvoorwaarden voor de bebouwde kom) en de Inbreidingsnota. Heddema noemt een Apeldoornse nota voor de ruimtelijke aansturing van de kanaalzone (de 10 principes van het kanaal) en het Arnhemse bouwstenen document voor Malburgen. Het is gewenst om de succesfactoren van die nota's te onderzoeken en uit te dragen.

Veranderende maatschappij

Allen hebben te maken met de veranderingen in de maatschappij en de gevolgen voor hun vakuitoefening. Het betreft allereerst de achteruitgang in de woonprogramma's. De stedenbouwkundigen en de landschaparchitecten hebben dat het meest expliciet genoemd. Ze constateren dat de aandacht voor het landschap afneemt (dat landschap houdt alleen maar op) en dat de sturing op grond van deskundigheid minder vanzelfsprekend wordt. Luca noemt als redenen de toegenomen complexiteit, een gevolg van ingewikkelde locaties en programma's en de deelname van steeds meer verschillende belangenbehartigers die een plek opeisen in het proces en het ontwerp. Anderen weten volgens Luca stedenbouwkundig idioom te gebruiken, maar hanteren niet de juiste betekenis. Hierdoor kunnen niet-deskundigen op het verkeerde been worden gezet, en verliezen stedenbouwkundigen hun geloofwaardigheid. Ook wijst hij op de toename van invloed door juristen. Ze hebben vaak de neiging of opdracht om te nivelleren: iedereen hetzelfde recht en vereenvoudiging van regels. Dat leidt tot algemene principes, en dat gaat ten koste van de karakteristieken en dus van de kwaliteit. Ook in het Rijksbeleid ziet hij deze simplificatie bij de verruiming van vergunningsvrije bebouwingsmogelijkheden. Schreurs vindt de gevolgen van de grondpolitiek vaak oneerlijk uitpakken, door prijsopdrijving kunnen jonge dorpsgenoten in hun eigen dorp geen woning meer kopen.

Externe bureaus

Vaak wordt met externe adviesbureaus samengewerkt, hoewel er een tendens lijkt te zijn dat gemeenten meer zelf gaan doen. Dit wordt op verschillende manieren ervaren. Verhagen benoemt expliciet voordelen, zoals aanvullende kennis en het niet weten van bestaande afspraken of verhoudingen. De inzet van externen is voor een gemeente vaak goedkoper, omdat de kosten op een project drukken en niet op de gemeentelijke begroting. Ook wordt soms gevoeld dat externen meer status hebben dan de eigen mensen. De invloed van de deskundigen vermindert hierdoor. Alberts en Vermeer zien wel een verschil: externe bureaus doen de uitbreidingen, dat is ook eenvoudig. We doen zelf de inbreidingen, die zijn veel moeilijker.

Provincie

Heddema vindt het belangrijk dat de provincie de toon zet in de discussie over ruimtelijk kwaliteit. Ze vindt dat de provincie de ambitie moet uitstralen juist waar de (kleinere) gemeentes het niet alleen af kunnen. Luca onderstreept dit, maar verbaast zich erover dat het lastig wordt gemaakt om ondersteunende subsidies te verkrijgen (dikke pakken papier invullen), en dat er een tegenspraak lijkt te zijn in stimuleren (zoals met het actieprogramma) terwijl provinciaal beleid en communicatie gericht is op verordenen. Meer mensen constateren een tegenstrijdige benadering van de provincie, die bestaat uit enerzijds stimuleren en motiverende contacten, maar anderzijds uit projecten waarin ruimtelijke kwaliteit sterk ondergeschikt is aan andere belangen. Hiervoor worden vooral infrastructuurprojecten genoemd, bijvoorbeeld in Arnhem en Culemborg.

Van de Weerdhof verbaast zich soms over de verschillende en elkaar tegensprekende visies vanuit cultuurhistorie en vanuit EZ, dat vernieuwend ondernemerschap propageert. Heddema vindt het gewenst dat provincie en gemeenten bij elkaar aanhaken op dit thema en elkaar versterken. Het programma Gelders Bouwmeesterschap sluit daar goed op aan, en zou een meer integraal onderdeel moeten zijn van provinciale beleidssturing. Luca heeft als suggestie dat de provincie inspiratie en informatie kan uitdragen over verhalende/ narratieve aspecten, zoals mythologische plekken en cultuurhistorische waarden (leylines). Een mooi voorbeeld vindt hij de kaart van het KAN gebied met locaties waar Maria is verschenen. Van de Weerdhof heeft een andere suggestie: het aanbieden van expertise, naar voorbeeld van de ervenconsulent van het Gelders genootschap. Deze deskundigen moeten ervaringen en inspirerende voorbeelden aanreiken, want de gemeenten hebben daarvoor niet allemaal de juiste capaciteiten voor. Sommige projecten hebben soms een momentum om door te pakken, met behulp van de consulenten kan dan een push gegeven worden. Dit speelt in Zevenaar onder andere bij de renovatie en herbesteding van de sigarettenfabriek. Expertise, creativiteit en ondersteunende financiering van de provincie is hier welkom.

Contacten

Rudi Verhagen vindt zijn baan en werkpakker leuk. Hij mist wel het contact met vakgenoten, elke gemeente is toch vooral met zichzelf bezig. Dus hij voelt wel voor de oprichting van een regionaal forum, waarin die ontmoetingen wel kunnen plaatsvinden. Deze wens wordt door veel meer mensen geuit. Tepe zou het waarderen als de provincie contacten met vakgenoten bij andere gemeenten zou organiseren, want het valt hem op hoe weinig contact hij heeft met andere gemeente, zoals Nijmegen. 'Als de provincie zoiets zou faciliteren, kom ik heus wel!'. Van de Weerdhof is benieuwd of er in het toekomstige programma voor ruimtelijke kwaliteit een programma voor intervisie en reflectie van gemeentelijke vormgevers opgestart zou kunnen worden.

Jan Schreurs is geboren in een boerderij in Oosterwolde (Gld). Hij is per ongeluk in de ruimtelijke ordening terecht gekomen. Na een tekenbaan bij de afdeling stedenbouw van de gemeente Zwolle ging hij naar de gemeente Nunspeet. Daar is hij gebleven tot het eind van zijn loopbaan, zo'n negen maanden geleden.

Jan Schreurs heeft in de gemeente veel verschillende werkzaamheden verricht. Vroeger ontwierp hij ook wel kleine inbreidingen en de grotere wijk De Marsse bijvoorbeeld, maar later bewogen zijn werkzaamheden richting de coördinatie en aansturing van externe bureaus. Zijn laatste grote project was het herzien van de bestemmingsplannen voor de kernen Nunspeet, Vierhouten en Hulshorst voordat de nieuwe wet op de Ruimtelijke Ordening zou worden ingevoerd.

2 De interviews

2.1. Jan Schreurs, Nunspeet

Werkwijze

Schreurs is voorstander van informele bemiddelingen bij ontwikkeling in het buitengebied. Als per plan vanaf het begin een formeel traject wordt doorlopen, kunnen kansen gemist worden voor slimme koppelingen. Als voorbeeld noemt hij een terrein bij een kern, waar de gemeente een uitbreiding wilde realiseren, maar de grondeigenaar wilde zelf zijn perceel uitbreiden. Schreurs wist dat een straat verderop een eigenaar zijn grond wilde verkopen en heeft beide initiatieven gekoppeld. De mijnheer die wilde uitbreiden is verhuist naar het te koop staande perceel en daarmee werd tegelijkertijd zijn oude grond voor de gemeentelijke uitbreiding veiliggesteld.

Deze werkwijze kan effectief zijn, maar ook stampij opleveren. Hij moet dus goed aanvoelen wat kan en wat niet, en zo helder en duidelijk mogelijk zijn. Als iemand iets niet mag weten en je zegt hem dat met een knipoog dan kun je problemen voorkomen.

Schreurs kan alleen zo functioneren, omdat hij al lang werkt bij de gemeente, heel veel mensen kent en hen met de voornaam aanspreekt. Hij neemt burgers serieus. Hij heeft ooit een bouwplan gemaakt voor een inbreiding van een 30-tal woningen, maar een buurtbewoner kwam met een alternatief plan. Na enig gearzel vond hij dat plan beter dan zijn eigen idee en dat is dan ook uitgevoerd.

Aandacht voor kwaliteit in gemeente bij (met name) incidentele gevallen is een probleem. Daarom is een goede samenwerking met (welstand)commissies heel belangrijk. Dit gaat deels formeel, maar ook informele afstemming is bij sommige moeilijke gevallen mogelijk. Zo kwam een architect met een voorstel voor een twee geschakelde woning, terwijl duidelijk was afgesproken dat de beide woningen samen de uitstraling van één robuust gebouw moesten hebben. Een van de opdrachtgevers van de woningen was een collega. Door goed voorverleg met de welstandscommissie is de beoogde uitstraling bereikt.

Schreurs heeft altijd buiten de gemeente Nunspeet gewoond, omdat hij volgens eigen zeggen meer kan doen voor de inwoners van Nunspeet als de schijn van partijdigheid wordt vermeden. Vriendschappelijke relaties kunnen lastig zijn bij het nemen van besluiten.

Visie ruimtelijke kwaliteit

Schreurs heeft geen theorie voorhanden, maar vaart blind op zijn eigen gevoel voor kwaliteit. Hij kijkt daarbij naar de omgeving, en let ook op afstemming van materialen. Het valt hem op dat sommige nieuwkomers in het buitengebied goede bedoelingen hebben, maar dan ze hun perceel te mooi willen maken. De stijl sluit dan niet goed aan bij het landelijke en minder opgepoetste karakter van de omgeving. Een schuur moet wel een uitstraling van schuur hebben en niet gaan concurreren met de woning, ook als deze groter is dan de woning. Dit kan bijvoorbeeld worden bereikt door de toepassing van de juiste materialen. Een vorige wethouder heeft een onderzoek laten uitvoeren naar de essentie van de 'Nunspeetse stijl'. Dat heeft niet erg veel opgeleverd, de eigenheid bleek volgens dat onderzoek vooral betrekking te hebben op details van de bebouwing. De laatste jaren speelt de discussie over eigenheid niet zo'n grote rol, wel zijn er architecten die er iets mee proberen te doen.

Erf met achterstallig onderhoud in Nunspeet

Ontwikkelingen in het vakgebied – burgers, adviseurs en grondpolitiek

De toegenomen mondigheid van burgers heeft positieve kanten, maart leidt soms tot excessen. Schreurs denkt dat de meeste mensen vaak sowieso tegen verandering zijn, en veel te snel protesteren. Dat was bijvoorbeeld het geval bij de sloop van een school. Op deze locatie zijn woningen gepland, hetgeen de nodige bezwaren opleverde. Hij denkt dat een ontwikkeling van woningen naar school evenveel protest had opgeleverd.

Hij ziet veel kwaliteitsverschil tussen externe adviseurs. Volgens Schreurs werken in Nunspeet vaak wel goede adviseurs. Het is lastig om als ambtenaar te sturen in de keuze van de adviseur van een particulier of bedrijf. Maar hij probeerde dat wel. De positie van stedenbouwers in de gemeente is minder groot geworden. Hij ziet ook verschuivingen in het taakveld. Kleine verkavelingen in het buitengebied worden vaker door landschaparchitecten vormgegeven. Over het algemeen is hij daar tevreden over.

In eerste instantie had de gemeente één vaste adviseur, zowel voor het stedelijke als voor het landelijke gebied. Tegenwoordig wordt er voor elke opgave verschillende offertes gevraagd bij drie of meer bureaus. Deze gang van zaken betreurt hij. Het college beslist uiteraard over de offertes, maar kijkt naar zijn smaak teveel naar de prijs. Daarbij wordt vergeten dat de eigen mensen veel meer tijd kwijt zijn als minder goede bureaus/ projecten worden gekozen. Hij noemt een geval waarin hij zelf een hele inventarisatie moest overdoen, omdat het bureau nogal wat steken had laten vallen. Ook weet hij veel meer van de afspraken en toezeggingen in de gemeente. Op deze wijze kunnen schadeclaims zoveel mogelijk worden voorkomen en beloften worden nagekomen.

De grondpolitiek vindt hij vaak onverteerbaar. Hij wijst naar de agrarische grond voor zijn huis, die kost ca 5 euro per m². Als er woningen op gebouwd mogen worden (na een wijziging van het bestemmingsplan) wordt de prijs ca 50 euro per m². Dit zijn marktprijzen die door projectontwikkelaars worden betaald, waarbij de gemeente niet achter kan blijven. Stel dat 55 á 60 % van de grond uitgegeven kan worden, dan stijgt de prijs voor m² maagdelijke grond al snel tot 80 á 90 euro. Er is dan nog niets gedaan aan infrastructuur, aanleg van groen enz. enz. Hij vindt het jammer dat daardoor de prijzen van woningen opgejaagd worden en voor starters nauwelijks te betalen zijn. Als boerenzoon heeft hij er geen problemen mee dat een agrariër er wat beter van wordt. Verplaatsing van een agrarisch bedrijf moet worden gecompenseerd en doorberekend in de grondprijs, maar de grenzen worden naar zijn mening nu vaak overschreden. De prijsopdrijving gaat teveel ten koste van de burgers. Hij heeft een idee hoe het beter kan, bijvoorbeeld door een maximum te stellen aan de verhoging van de agrarische grondwaarde. Stel dat het maximum 200% is dan kan de grondprijs maximaal 10 euro per m² worden. Duitsland is een goed voorbeeld: daar liggen de prijzen van bouwgrond aanmerkelijk lager.

De heren Alberts en Vermeer zijn samen verantwoordelijk voor het beleid Ruimtelijke Ordening in de kern Putten. Gerard Alberts heeft in het begin van zijn loopbaan gewerkt bij de gemeenten Almelo, Vledder en Ermelo. Vanaf 1981 werkt hij in Putten als beleidsmedewerker ruimtelijke ordening. Piet Vermeer is via een omweg bij de gemeente terecht gekomen. Hij is begonnen als metaalbewerker. Ruim twaalf jaar heeft hij bij de gemeente Dronten gewerkt, eerst als landmeetkundig medewerker en vanaf 1985 als stedenbouwkundig tekenaar. Sinds 1992 is hij planologisch medewerker bij de gemeente Putten en sinds vijf jaar tevens bedrijfscontactfunctionaris. Beide heren vullen elkaar aan: Alberts richt zich vooral op juridische en beleidsmatige aspecten, Vermeer is verantwoordelijk voor de ruimtelijke aandachtspunten.

2.2. Gerard Alberts en Piet Vermeer, Putten

Binnenstedelijke plannen

Alberts en Vermeer behandelen al het beleid op het gebied van ruimtelijke ordening, vooral in het stedelijke gebied zoals inbreidingsplannen en kleine bouwplannen. Zo heeft Vermeer onlangs een buurtje van 55 woningen ontworpen op het terrein van de Da Costa School. Daarbij komen allerlei aspecten aan de orde, zoals duurzame stedenbouw, energie en politiekeurmerk. De gemeente heeft geen adviseur meer in dienst, maar vraagt bij grotere plannen offertes aan verschillende bureaus. Zo begeleidt Alberts de ontwikkeling van de nieuwbouwwijk Bijsteren. Maar zoals ze zeggen: “die grote plannen zijn helemaal niet zo moeilijk. In de kernen is het veel complexer. Denk aan grondeigendom, verschillende actoren, politieke belangstelling, afstemming met omwonenden. Dus dat doen wij dan!”

Elk plan wordt eerst getoetst aan de hand van drie rapporten: een met de stedenbouwkundige randvoorwaarden voor de bebouwde kom (SRBK), de Inbreidingsnota en de welstandsnota. De SRBK en de Inbreidingsnota zijn al zo'n 10 jaar oud, maar nog steeds heel goed bruikbaar als actueel toetsings- en referentiekader bij de ruimtelijke inpassing van nieuwbouw en bij functiewijzigingen. Daarnaast is Welstand een belangrijk onderdeel van het gemeentelijk ruimtelijk kwaliteitsbeleid.

Tegen star beleid

Meestal gaan Alberts en Vermeer eerst samen kijken op de locatie. Als ze tot de conclusie komen dat en wat er mogelijk is, schrijft Vermeer een notitie met ruimtelijke randvoorwaarden. Daarin wordt ook aspecten opgenomen die hij zelf mooi of gepast vindt, zoals de uitstraling van balkons. De nota wordt vaak besproken met de welstandsadviseur. Daarna wordt contact opgenomen met adviseurs en/of bewoners.

Kwaliteit maak je volgens Vermeer met zijn allen. Architecten komen bijvoorbeeld vaak eerst een praatje maken, en dan bouwen ze samen met de gemeente een visie op. Ook de bewoners worden vroegtijdig bij de plannen betrokken. Ze worden op het gemeentehuis uitgenodigd in een stadium dat de plannen nog niet ver zijn uitgewerkt.

Hoewel er veel in nota's is vastgelegd, vinden ze dat het beleid niet star mag zijn. Als er dus een heel mooi plan wordt ingediend, dat niet past in de nota's zoeken ze toch een mogelijkheid om in goed overleg te proberen dat toch voor elkaar te krijgen. Soms kan dat door gebruik te maken van de vrijstellingsmogelijkheden van het bestemmingsplan, soms moet er een nieuw bestemmingsplan worden gemaakt. De informele werkwijze wordt ondersteund door de korte lijnen in het gemeentehuis. De deur van de wethouder staat altijd open. Ze kunnen vrijwel op elk moment van de dag bij ze binnenlopen. En het helpt ook dat wethouders in Putten meestal geen eendagsvliegers zijn.

Veranderingen in het woningaanbod

Het afgelopen jaar is de gemeente geconfronteerd met tegenvallende woningbouwcijfers, omdat de woningbehoefte lager is dan verwacht. Maar er is meer aan de hand. De doorloop stagneert, omdat nieuwkomers op de markt geen huizen kunnen kopen. Eigenaren van goedkope woningen blijven zitten, omdat ze de duurdere woningen niet kunnen betalen. Woningen met korting daartegen lopen prima. Ook worden teveel appartementen gebouwd terwijl woningen voor een specifieke groep ontbreken. Er is juist behoefte aan levensloopwoningen en kleinere eengezinswo-

Rob Luca is opgeleid aan de TU Delft en heeft daarna bij verschillende gemeenten gewerkt, zoals Venlo en Amsterdam. In Amsterdam was hij onder meer secretaris van het coördinatieteam optimalisering grondgebruik. Zijn taak daar was om verdichting te combineren met het verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit. Sinds ongeveer 2,5 jaar werkt Rob Luca de gemeente Ede als senior stedenbouwkundige, waar zijn rol meer beleidsmatig is dan ontwerpend en hij de directe contacten waardeert met alle partijen op werkvloer.

ningen. In Bijsteren zijn bijvoorbeeld patiowoningen gebouwd voor 55-plussers, mooie huizen op een prima plek met een slaapkamer op de begane grond en met een kleine tuin. Die woningen waren snel verkocht.

Meer groen en een dorps karakter

Wanneer het begrip ruimtelijke kwaliteit ter sprake komt, vraagt Gerard Alberts zich af wat ruimtelijke kwaliteit is en wie dat bepaalt? Zelf toetsen ze niet vanuit een theorie over ruimtelijke kwaliteit of identiteit. Ze gebruiken de genoemde nota's en proberen tevens invulling te geven aan de politieke wens in Putten om het centrum een meer dorpse en groene uitstraling te geven. Het huidige centrum heeft te weinig groen en teveel obstakels zoals Amsterdammertjes. Ze willen graag meer levendigheid door terrasjes. De heren vinden het overigens niet altijd even eenvoudig om ruimtelijke kwaliteit te realiseren. Dit komt omdat het begrip niet echt leeft in de gemeente. Men denkt vaak dat ruimtelijke kwaliteit veel geld kost. Ook spelen er in het centrum vaak belangenverschillen met ontwikkelaars.

2.3. Rob Luca, Ede

De rol van stedenbouwkundigen verandert

Stedenbouwkundigen waren vroeger in gemeenten dé gezaghebbende aanspreekpunten, die vertelden hoe ruimtelijke kwaliteit gerealiseerd moest worden. Die verantwoordelijkheden worden nu anders beleefd, omdat ze in het planproces verschoven zijn naar managers en projectleiders. Deze zijn -of voelen zich- in hun rol explicieter verantwoordelijk voor bijvoorbeeld de politieke en financiële aspecten. Ruimtelijke kwaliteit wordt zo al snel een overbodige luxe of last.

De rol van de wethouders is wellicht nog belangrijker. Volgens Luca krijgt 'een visionaire wethouder meer voor elkaar dan 10 stedenbouwers', omdat de bestuurder uiteindelijk verantwoordelijk is voor de realisatie van ruimtelijke kwaliteit. Tussen gemeenten zie je overigens grote verschillen in wat bestuurders zien als kwaliteit en als hun eigen rol daarin.

Hij ziet nog andere factoren die de rol van de stedenbouwkundige veranderen. Steeds vaker wordt het stedenbouwkundige werk verricht door externe partijen (kerntaken discussie). Dit is 'goedkoper', want zo drukken de kosten op projecten en niet direct op de gemeentelijke begroting. Vaak hebben of bieden externe partijen meer status dan de 'eigen' mensen.

Daarbij is de invloed van juristen groot. Ze hebben vaak de neiging of opdracht om te nivelleren: iedereen hetzelfde recht en vereenvoudiging van regels. Dat leidt tot algemene principes, en dat gaat ten koste van de karakteristieken en dus van de kwaliteit. Ook in het Rijksbeleid zien we deze simplificatie bij de verruiming van vergunningsvrije bebouwingmogelijkheden.

Ten derde is de structuur van de gemeentelijke organisatie 'platter' geworden, projecten worden vanuit een matrix bediend. Hiermee is de verantwoordelijke productieve stedenbouwkundige eenheid en kracht voor een deel verdampd. Ook is de werkdruk hoog als gevolg van vele (langdurig) lopende projecten, en dat werkt weer de uitbesteding in de hand. En het zorgt dat er te weinig zorgvuldigheid wordt betracht, te weinig kan worden betwijfeld en onderzocht.

Verder noemt Luca de toegenomen complexiteit, een gevolg van ingewikkelde locaties en programma's en de deelname van steeds meer verschillende belangenbehartigers die een plek opeisen in het proces en het ontwerp. Anderen weten stedenbouwkundig idioom te gebruiken, maar hanteren niet de juiste betekenis. Hierdoor kunnen niet-deskundigen op het verkeerde been worden gezet, en verliezen stedenbouwkundigen hun geloofwaardigheid.

Relatie met architecten en landschaparchitecten

Ook de veranderde verhouding met architecten en landschaparchitecten speelt een rol. Luca vindt dat stedenbouwkundigen veel terrein hebben verloren aan landschapsarchitecten.

Volgens hem kon in de jaren '90 een sterke generatie (landschaps)architecten veel directer de groeiende behoefte aan lokale identiteit vormgeven, dan met de indertijd gangbare, meer generieke stedenbouwkundige benaderingen. Uiteindelijk hebben we er allemaal van geleerd. Steeds vaker zie je dat architecten stedenbouwkundige ontwerpen maken. In de optiek van Luca vergeeten ze daarbij vaak relevante contextuele aspecten. Twee voorbeelden uit zijn werkomgevingen illustreren dit.

Een grootschalig, zorgvuldig landschappelijk vormgegeven plein in Venlo werd door een naastgelegen project ervaren als een grote leegte. De daaropvolgende stedenbouwkundige schets leverde uiteraard een nieuw gebouw op voor dat plein. In de vervolg ontwerpstudie van het gebouw stelde de architect een volledig nieuwe locatie voor naast dit plein, waar het gebouw en het programma beter tot hun recht zouden komen. De definitie van de opgave werd hier blijkbaar bepaald door de gereedschapskist van de ontwerpende discipline.

Veel wijken van Ede zijn gebouwd op basis van een traditioneel stedenbouwkundig plan. Deze opzet kan overal gerealiseerd worden. De wijk Kernhem daarentegen is opgezet vanuit een landschapvisie, die een sterkere betekenis aan het (onderliggende) landschap geeft. De wijk is daarmee geënt op de unieke lokale landschappelijke kwaliteiten, waardoor de identiteit van de wijk groter is. Uiteindelijk is de verdere verkaveling van de wijk ontworpen door stedenbouwkundigen en is de invulling gekoppeld aan een sterke visie op de architectonische samenhang, zodat ook die aspecten goed en zorgvuldig zijn gerealiseerd.

Naar een nieuwe rol

Als je niet oppast wordt een stedenbouwkundige volgens Luca gezien als een overbodige historische figuur. Stedenbouwkundigen moeten niet defensief worden, maar bezien hoe hun nieuwe rol moet worden ingevuld. De ontwerpende disciplines moeten volgens hem dus niet vervallen in een competentiekwestie, maar nieuwe benaderingen en samenwerkingsverbanden zoeken vanuit de gewenste kwaliteiten van het product. Hij citeert als gezamenlijke ambitie: 'schoonheid is de belofte van geluk' (uit: Architectuur van het geluk). Luca omschrijft een ruimtelijk plan als een estafette, waarin je een stukje samen oploopt en je het stokje geleidelijk moet overgeven. Beleid omschrijft hij als het vinden van "maatschappelijke draagvlak om inhoud te geven aan het integrale proces". Ten aanzien van beleidsaansturing moet je je afvragen welke regie je wilt voeren en welk kader je wilt bieden. Een goede definitie van ruimtelijke kwaliteit moet in beleidsvisies worden verankerd. De rol van stedenbouwkundigen kan liggen in de integratie en het regisseren van het gehele planproces. Dit vraagt zowel een goede houding en een herijking van verantwoordelijkheden als een goed instrumentarium.

Wat die houding betreft vindt Luca dat je antennes moet hebben voor aspecten, die in de tijd qua belang verschuiven, maar niet teveel trends navolgen. Bovendien moet je een goede onderhandelaar zijn. De verantwoordelijkheid moet in zijn optiek wat groter worden, en meer nadruk leggen op het afdwingen van goed opdrachtgeverschap. Bij het uitbesteden constateert hij dat de ontwerpintentie van dezelfde ontwerpers bij verschillende opdrachtgevers totaal kan verschillen. Het instrumentarium behelst voor Luca vooral een Ruimtelijke Structuurvisie, een goede architectuurnota en welstandsnota. Hierin zou het gebruik van het stedenbouwkundig idioom verankerd moet zijn (denk aan eenduidige begrippen als parcelering, hoogte, rooilijnen en doorsneden, opbouw massa en volume).

Het beleid voor Ede mag van hem wel aangescherpt worden: de welstandsnota beslaat niet genoeg aspecten en de architectuurnota van 1996 laat nog teveel ruimte over. Binnen de gemeente is geen sterke eenheid in het denken over ruimtelijke kwaliteit. Daardoor worden voor veel individuele plannen afzonderlijke beeldkwaliteitplannen opgesteld, die onderling te weinig methodische eenheid en leesbaarheid hebben. Ede is volgens Luca toe aan een vernieuwing van haar visie op ruimtelijke kwaliteit, met Structuurvisie, gebiedsuitwerkingen en integraliteit als vertrekpunten. Hij noemt dat: “ruimtelijke kwaliteit als resultante van debat in een meervoudige dimensie”

Rudi Verhagen is geboren in Veldhoven. Hij is in Eindhoven opgeleid als bouwkundige/stedenbouwer aan de TU en daar afgestudeerd in 1989. Na een periode bij de genie is Verhagen gestart bij een architectenbureau in Zeeland. Dat bureau had een kleine afdeling stedenbouw, ze zaten met 7 personen op een zolderkamer. Ze adviseerden vooral kleinere gemeenten rond Goes. Als stedenbouwer en als persoon vond hij Goes te afgelegen, en is gaan solliciteren. Vanaf 1992 werkt hij bij de gemeente Winterswijk.

2.4. Rudi Verhagen, Winterswijk

Visie en rol

Verhagen is een bescheiden man. Hij noemt zichzelf een 'manusje van alles'. Hij maakt verkavelingen, begeleidt externe bureaus en beantwoordt reacties uit een bestemmingsplanprocedure. Maar hij helpt ook collega's als ze een parkeerberekening nodig hebben of een presentatiekaartje willen voor een folder of een bewonersavond.

Hij is niet een man van grootscheepse visies en concepten. Maar kijkt meer als ambachtsman naar aansluiting op de omgeving, schaal en maat en zoekt naar eenvoudige en relaxte invullingen. Verhagen vindt het belangrijk dat hij duidelijk en helder is, dat mensen hem begrijpen. En als het dan toch anders gaat, is dat ook te accepteren. Want: "je moet je wel realiseren dat de politiek beslist".

Verhagen werkt veel met externe bureaus. Die ziet hij niet al bedreiging, Verhagen waardeert de aanvullende kennis. Ook is positief dat externen zich soms niet te veel aantrekken van bestaande afspraken of verhoudingen, dat kan verfrissend zijn. Men moet wel gevoel hebben voor de dorpse sfeer, en niet een Randstad denkkader in Winterswijk toe willen passen. De externe stedenbouwkundig adviseur heeft met interactieve werkateliers ('charettes') voor enkele moeilijke locaties in de binnenstad oplossingen gevonden.

De provincie en het waterschap komt hij weinig tegen. Die hebben meer bemoeienis met het buitengebied. Hoewel de provincie wel heeft gezorgd voor een interessante pilot voor een werklandschap, dat zou anders niet van de grond zijn gekomen. De welstandscommissie vindt hij belangrijk. Er is kritiek op de welstandsnota, die zou zich teveel op details richten. In plaats van afschaffen kun je volgens Verhagen dan beter die nota aanpassen en op de hoofdzaken afstemmen.

Balanceren

Verhagen is een man van de nuance, die hij bereikt door te balanceren in planprocessen met alle actoren en aspecten die hij daarbij tegenkomt:

Winterswijk heeft een relatief behoudende bevolking, die het liefst het dorpse karakter van Winterswijk wil behouden. Dat vindt hij lastig, maar soms kan er ook weer iets moderns gebouwd worden, zoals het nieuwe gemeentehuis. Als inwoners inhoudelijke opmerkingen hebben, dan vindt Verhagen leuk, dat scherpt de geest. Moeite heeft hij ermee als mensen niet helemaal eerlijk zijn en vanuit eigenbelang hun zin proberen door te drijven, al dan niet via de politiek.

De rol van de wethouder is groot in Winterswijk. Vroeger werden veel concessies gedaan aan ruimtelijke kwaliteit. Nu is men strenger, en dat draagt bij aan zijn werkplezier. Bovendien blijkt regelmatig dat ontwikkelaars aanvankelijk wel bezwaren hebben, maar dan het strakkere beleid als randvoorwaarde gaan beschouwen en met meer creativiteit toch tot haalbare oplossingen kunnen komen.

Winterswijk zit op de wip: is het nu een stad of een dorp? Als balanceerder vindt Verhagen: Winterswijk is een dorp met stadse trekken. Hij koestert de dorpse trekken, zoals: de stegen (gengskes) tussen de hoofdstraten, de grote afwisseling en variatie van stijlen en bouwvolumes, niet alleen in buurten maar ook langs de hoofdradialen van Winterswijk. Ook de variatie op gebouwniveau, hij wijst bijvoorbeeld een moderne nieuwe winkelpand, met op het dak een gammascherm en een parasol.

Kitty Lamaker is geboren in 1962. In 1998 rondde ze haar opleiding als landschaparchitect aan de WUR af. Ze heeft gewerkt bij de gemeente Epe en bij twee adviesbureaus. Sinds 1 mei 2010 is Kitty Lamaker werkzaam als landschapsarchitect van de gemeente Culemborg. Een van haar hobby's is klassieke muziek.

Maar de stedelijke ontwikkeling rond de spoorzone vindt hij ook interessant. Daar wordt gewerkt aan een stads ogende zone, met grote en modern ogende gebouwen. Het gemeentehuis is het eerste voorbeeld daarvan, op stapel staan een nieuwe school en een sporthal. De krimp van de bevolking is een thema dat speelt in de gemeente. Er is planologische ruimte voor 1500 woningen, maar de vraag is veel minder.

2.5. Kitty Lamaker, Culemborg

Werken bij een kleinere gemeente

Lamaker kan door haar ervaring het werk bij een adviesbureau of een kleinere gemeente goed vergelijken. Ze benoemt drie verschillen. Persoonlijk vindt ze het werk bij een kleinere gemeente heel leuk, omdat ze lang bij projecten betrokken blijft. Ze heeft goed zicht op het uiteindelijke resultaat. 'Als er een boom wordt geplant bijvoorbeeld, zie ik gelijk of hij op de goede plek staat!'. Ze kent de lokale omstandigheden goed en kan/wil altijd objectieve informatie geven. Bij commerciële bureaus is dat soms niet het geval. Ze haalt een schets aan van een stedenbouwkundig bureau, waarop een prachtige hoofdallée met vier bomenrijen was getekend, terwijl er in werkelijkheid nog niet voor een boom ruimte was.

Volgens Lamaker lijkt de gemeentelijke organisatie vaak te weinig belang te hechten aan de inbreng van een landschapsarchitect: er wordt te weinig tijd en geld besteedt aan het landschap, en vaak wordt het door andere mensen 'erbij gedaan', plannen worden vaak niet uitgevoerd, of is er geen financiering voor. Culemborg is een uitzondering: deze kleine gemeente heeft gekozen voor de aanstelling van een landschaparchitect. Toch is het zoeken: Lamakers voorganger was bij haar aantreden al een jaar weg, daarom moest de landschapsarchitectonische inbreng bij de gemeente opnieuw worden 'uitgevonden en veroverd'. Ze ervaart dat het werken als landschapsarchitect in een kleine gemeente weinig status heeft. 'Het wordt niet gezien als teken van groot maatschappelijke succes'. Dat begrijpt ze wel, maar het verbaast haar ook. Ze weet op kleine schaal en heel praktisch ruimtelijke kwaliteit te verbeteren, en moet daarbij goed samenwerken met mensen van allerlei achtergronden.

Dat landschap houdt alleen maar op

Culemborg heeft een fraai historisch centrum, met een mooi buitengebied met onder andere fort Everdingen, restanten van een oude parkaanleg, zoals een fraai lanenstelsel (het rondeel) en een oude kasteeltuin. De gemeente ligt aan de Lek. Lamaker vindt het een groot plezier om in deze mooie gemeente te mogen werken. De ruimtelijke kwaliteiten van de gemeente worden niet door iedereen evengoed beseft. In de gemeentelijke visies worden ze niet afdoende beschreven en beschermd.

Lamaker is zich aan het oriënteren op welke wijze ze hiermee het beste kan omgaan. Tot nu toe heeft ze vier invalshoeken gevonden. Ten eerste kijkt ze zelf naar de ruimtelijke kansen binnen de gemeente. Als de aanwezige kwaliteiten bij lopende projecten dreigen te verzwakken, agendeert ze dit binnen de gemeente. Hierdoor probeert ze haar visie over te brengen op collega's en het management. Naast concrete projecten heeft ze ook een bestaand thema nieuw leven ingeblazen. Dat thema was het leggen van verbindingen tussen het stedelijk en landelijk gebied. Ze vindt dat het landschap veel kansen en aanleidingen biedt om dat thema te concretiseren. Verder investeert ze veel tijd in samenwerking binnen de gemeente.

Ze heeft goed contact met de groenontwerpster, en vullen elkaar goed aan. De meer technische disciplines vinden een ruimtelijke inbreng soms lastig. Soms verzuchten ze 'dat landschap alleen maar ophoudt'. Met steun van haar afdelingsmanager besteedt Lamaker aandacht aan de samenwerking met stedenbouwkundigen, die eveneens gewend waren om zich op het landschap te richten. Als derde invalshoek organiseert ze workshops met initiatiefnemers en deskundigen van het gemeentelijke apparaat (bijvoorbeeld bij erfadviezen). Nu werkt dit goed, maar aanvankelijk hadden sommige mensen hier weinig zin in. Achteraf blijkt dat toegenomen draagvlak en betrokkenheid echt uitmaken in de uitwerking en realisatie.

Luuk Tepe studeerde in 1988 af als landschaparchitect in Wageningen en vond vrij snel daarna een baan bij de gemeente Arnhem. Aanvankelijk was hij beleidsmedewerker, maar stapte al snel over naar het ingenieurbureau van de gemeente. Hij werkte daar als projectleider civiele techniek, vooral aan infrastructuur, groen en rioleringen. Tegenwoordig is hij stadsbouwmeester Openbare ruimte.

Samenwerken is leuk

Haar vierde invalshoek is het stimuleren van de samenwerking met mensen van andere overheden en organisaties. Ze participeert in het COLA overleg, het COördinatie Landschapsoverleg, dat wordt georganiseerd door Landschapbeheer Gelderland. Het bereik is onderverdeeld in twee regio's: Rivierenland en Midden Veluwe. Een nuttig overleg volgens Lamaker omdat de coördinatoren onderling sterk verschillende achtergronden hebben, van landschap en milieu tot onderhoud. Hierdoor komen uiteenlopende onderwerpen aan bod. Ook heeft Lamaker contact gezocht met haar vakgenoten bij de gemeenten Geldermalsen en Zaltbommel.

Verder heeft ze overleg met de provincie Gelderland en het Gelders Genootschap. Deze samenwerkingsvormen zullen in de toekomst steeds meer worden toegepast. Het gesprek met Lamaker wijst op de noodzaak van goede samenwerking om ruimtelijke kwaliteit te bereiken. 'Samenwerken is heel leuk; als het werkt kom je echt verder en krijg je betere plannen!' Ze wijst erop dat de deskundigen daarvoor goede competenties moeten hebben, zowel inhoudelijk als wat communicatie betreft. 'Je moet niet bang zijn, en ook niet willen vasthouden aan alles wat je zelf wil'. Dit streven wordt bemoeilijkt door tijdsdruk of door mensen die al heel lang ergens werken. Die denken te snel: 'dat kan toch niet'.

Lamaker is een analytische landschapsarchitect, die voordat ze iets opstart haar doelen wil aanscherpen en de samenwerking goed wil organiseren.

2.6. Luc Tepe, Arnhem

Stadsbouwmeester openbare ruimte

Het vorige college ergerde zich aan de verrommeling in de stad, bijvoorbeeld rond het station. Toen ze Tepe vroeg naar de oorzaken daarvan heeft hij een presentatie gegeven aan het bestuur over zijn visie. Het bestuur heeft daarop aangegeven dat ze zijn lijn wilde volgen wat leidde tot zijn aanstelling als stadsbouwmeester openbare ruimte, de enige van Nederland.

Tepe werkt door de hele stad, kan eigen initiatieven nemen en ook ongevroegde adviezen verstrekken. Hij ziet drie stappen in de ontwikkeling van zijn werkpakket als stadsbouwmeester. De eerst tijd was hij vooral bezig met het bestrijden van verrommeling in de stad. Hij richtte de aandacht op zorgvuldige detaillering en het vermijden van overbodige elementen, zoals een aantal verkeersborden en markeringen op de straat. Centraal daarbij stond een andere werking van de gemeentelijke organisatie. Ook technici en juristen moesten zich bewust worden van de invloed die ze op de beeldkwaliteit van de openbare ruimte hebben.

Toen deze boodschap begon te landen, verbreedde hij zijn werk tot de betekenis van de openbare ruimte voor stad, de tweede stap. Hij zag een grote rol weggelegd voor de invloed van de openbare ruimte op sociale en economische ontwikkelingen. Ook deze aanpak heeft succes en leidde tot stap 3. Nu heeft hij tijd om plekken te agenderen, die niet via reguliere projecten aan bod komen. Als voorbeeld noemt hij de link tussen het station en de binnenstad, die voor de stad een enorme betekenis heeft. Op dit moment werkt hij aan een visie om deze verkeersluwte om te vormen tot een prettig verblijfsgebied, met behoud van de verkeersfunctie. Een hele ingewikkelde opgave.

Het gaat niet vanzelf

Tepe is tevreden over het resultaat van zijn inspanningen. Dat blijkt uit lopende projecten die goed gaan zonder dat hij zich ermee hoeft te bemoeien, zoals de herinrichting van de Burge-meesterswijk. De afdeling verkeer heeft recent een stagiaire ingezet om de ruimtelijke kwaliteit van de binnensingels te verbeteren. Dat de afdeling verkeer zelf zo'n initiatief neemt vindt hij heel positieve ontwikkeling. De positieve ontwikkeling ging niet zonder slag of stoot. Vooral in de samenwerking met verkeerskundigen heeft het gebotst,

Sietske Heddema is geboren in Zwolle en heeft haar opleiding gevolgd aan de TU in Delft. Zij heeft bewust gekozen voor een architectuuropleiding met sterke affiniteit voor de grote stedenbouwkundige schaal. Deze opleiding was destijds sterk ontwerpgericht. Haar eerste werkkring heeft ze gehad bij het bureau Kuiper Compagnons, waar ze heeft gewerkt aan onder andere Kattenbroek en voor kleinere gemeentes zoals Woerden, Hendrik-Ido-Ambacht en Leiderdorp. In 1996 volgde de overstap naar de gemeentelijke organisatie van Arnhem. Ze was daar onder andere supervisor voor de herstructurering van de wijk Malburgen. Nu werkt ze bij de gemeente Apeldoorn als hoofd stedenbouw en cultuurhistorie.

Tepe stoorde zich vaak aan oplossingen met een louter technische insteek waarbij de omgeving geen rol speelde. Als voorbeelden van deze aanpak noemt hij het kruispunt bij Gelredome en de ir. van Muijlwijkstraat. Tepe werd soms bijna gezien 'als een crimineel', omdat hij dingen voorstelde die niet met de richtlijnen overeenkwamen. Tijdens deze processen werd hij gesteund door zijn chef, en ook het CROW stond achter zijn voorstellen. Dat hielp in de discussies. Hij is nu in de organisatie geplaatst vlak onder de directeur, dat werkt goed en geeft status. Twee jaar geleden is Arnhem bekroond als groenste stad van Europa, ook droeg hij bij aan het vergroten van het draagvlak.

Heel belangrijk vindt hij de samenwerking en competenties van de beheerders van de stadsdelen. Dat zijn goede mensen, die allemaal een brede opleiding hebben gehad: 'daar heb ik geen omkijken naar, zij weten beter dan ik hoe je de stad in het dagelijks beheer mooier kunt maken'. Over de samenwerking met andere vakken zegt Tepe: 'Je moet niet alleen roepen dat het anders moet, want dan wordt je als zeurpiet gezien'. Hij richt zich liever op dingen die toch al gebeuren, en probeert dat dan bij te sturen'.

Tips van Tepe

In de loop van het interview komen meer tips en ervaringen naar voren: 'Wees bijvoorbeeld loyaal aan stedenbouwkundigen. Stem dingen onderling goed met elkaar af en vorm samen een front naar de technische wereld'. Bovendien: 'Verken eerst de eisen en ideeën van andere deskundigen, en probeer die onder de vlag van openbare ruimte met elkaar te verbinden'.

Ten aanzien van de politieke aspecten van zijn werk kan Tepe het volgende meegeven: 'Laat je niet ontmoedigen als ergens geen geld voor is. Probeer wethouders enthousiast te maken, en stimuleer het volgende college om wel geld te reserveren'. Zo is onder andere het project Rijnkade verlopen. Er was aanvankelijk geen geld, maar Tepe heeft toch een herinrichtingsplan voor de openbare ruimte laten maken. Een jaar later was het al grotendeels uitgevoerd! Let wel: 'Agenderen is prima, maar agendeer niet meer dan de stad aankan.' Gebruik daarbij goede voorbeelden uit andere steden. Deventer loopt bijvoorbeeld voorop met haar openbare ruimte. Tepe heeft vaak foto's van vergelijkbare situaties van Arnhem en Deventer naast elkaar getoond om te laten zien waar het wél kan. Ook montagefoto's kunnen heel goed werken, daarmee heeft Tepe meermalen wethouders in een keer overtuigd.

Structuurvisie

Arnhem werkt ondertussen aan een nieuwe structuurvisie. Daar is Tepe nauwelijks bij betrokken, want hij verwacht voor zijn vakgebied niet veel van een structuurvisie waarin 20 disciplines binnen de gemeente moeten worden geïntegreerd en dat voor een termijn van 20 jaar. Tepe is meer een man van kleine stapjes. Hij steekt zijn energie bijvoorbeeld liever in concrete projecten en samenwerkingsverbanden. Zo probeert hij vroegtijdig in processen mee te denken, bijvoorbeeld om de verblijfskwaliteit in verkeerskundige plannen eerder te integreren. Daarbij zoekt hij naar manieren om het rijgedrag te beïnvloeden.

2.7. Sietske Heddema, Apeldoorn

Inspiratoren

Heddema is een bevlogen stedenbouwkundige, met een sterke affiniteit met het ruimtelijk ontwerp en voor de maatschappelijke component daarvan. Met haar beeldende taalgebruik weet ze haar ideeën goed over te brengen. Als inspirators noemt ze Pieter Verhagen en Rein Geurtsen, vanwege hun ambachtelijk en doortimmerde ontwerp aanpak.

Op basis van de lessen van deze leermeesters heeft ze haar eigen visie doorontwikkeld, met name door het verweven van sociale en maatschappelijke componenten. In die zin is ook een buurtbewoner van de wijk Malburgen een inspirator voor haar. Deze persoon wist het belang en positie van de bewoners heel direct en eerlijk te verwoorden. Deze inbreng heeft uiteindelijk veel invloed gehad op de planopzet van Malburgen.

Waar het om gaat

Heddema vindt een heldere visie op ruimtelijke kwaliteit en het instrumentarium heel belangrijk. Ze benadert dit contextueel vanuit de proceskant, de maatschappelijke kant en vanuit het tijds-perspectief.

- **Proceskant:** De rol van de gemeente is sterk veranderd, ontwikkelingen worden veel minder in eigen beheer uitgevoerd. Dit heeft grote gevolgen voor de rol van de afdeling: het inspireren van ontwikkelaars is belangrijk geworden. Heddema vindt dat de mensen van haar team aan processen moeten meedoen 'met ruimtelijke kwaliteit in een koffertje op hun rug'.
- **Sturen op kwaliteit** kan alleen als ze vroeg meedoen en betrokken zijn bij de hoofdkeuzen van een ontwikkeling. Ze moeten kunnen uitleggen dat meer kwaliteit niet per sé betekent dat het duurder of ingewikkelder wordt. Dat uitleggen is steeds belangrijker, het gaat steeds minder om het uittekenen van de eindsituatie.
- **Maatschappelijke kant:** Heddema vindt dat de stedenbouw een integrerend vak is, dat helpt bij het beter samen leven en daar vorm aan geeft. Deze insteek is mede gebaseerd op de wijkgedachte. Dan moet je ook een stem geven aan de ideeën van de inwoners, maar dat is niet altijd even makkelijk. De processen in Malburgen laten beide zijden zien: in de open werkateliers met inwoners zijn goede discussie geweest en is de invloed van de bewoners uiteindelijk heel groot geworden. De andere kant van sterke maatschappelijke invloed kan ook betekenen dat enkele goed georganiseerde groepen meer 'hun zin' krijgen dat maatschappelijk afgewogen wenselijk is. Ook dit heeft Heddema ervaren in haar werk. Heddema toont een vroeg eigen ontwerp van een klein bedrijventerrein aan de A15 uit Hendrik- Ido-Ambacht waarin de maatschappelijke stellingname heeft geleid tot een concrete ruimtelijke vorm. De opgave is benaderd vanuit een verzonnen ontstaansmythe. Centraal ligt een open ruimte, geflankeerd door twee verschillende bebouwingswanden. De ronde en aaneengesloten wand (de brink) staat voor het collectieve aspect, de andere kant (de meander) is los opgebouwd en staat voor individuele karakter van de mens.
- **Tijdspectief:** De tijd van de ' kaasstolp eroverheen' ligt volgens Heddema achter ons. Opgaven moeten benaderd worden in een samenhang van verleden en ontwikkeling. Dat kan leiden tot interessante ontwerpkeuzen. Als voorbeeld noemt ze de ontwerpen voor de sprengbeken in Apeldoorn. De discussie ging over de vraag of de sprengbeken als autonome en continue lijnen door de stad moesten lopen, of dat ze van kleur mochten verschieten in samenhang met het wisselende karakter van de directe omgeving. Voor het laatste is gekozen omdat volgens Heddema zo een relatie met de directe omgeving ontstaat en daarmee een unieke en plekgebonden kwaliteit.

Instrumentarium

In het hele RO spel zijn goede en effectieve planinstrumenten van groot belang. In die instrumenten moet een balans worden gevonden in inspiratie versus regelgeving. Inspiratie is zeker in een tijd waarbij deregulering voorop staat belangrijk, maar dat mag niet te vrijblijvend zijn.

Als mooie voorbeelden noemt Heddema het instrument wat haar afdeling heeft opgesteld voor de ruimtelijke aansturing van de kanaalzone, vastgelegd in 'de 10 principes van het kanaal'. De kunst is om het simpel te houden, bijvoorbeeld door een stringente kleurstelling af te spreken. Dat is eenvoudig te begrijpen en leidt tot een helder resultaat. Uit haar Arnhemse periode heeft ze

goede herinneringen aan het strategische 'Bouwstenen document' voor Malburgen. Dit rapport had

'waanzinnig nut'. Het legde de belangrijkste zaken vast, zoals hoofdstructuur, basisprofielen en beeldbepalende randen, maar liet andere gebieden helemaal vrij. Een effectief rapport kenmerkt zich volgens Heddema mede door 'de kunst van het weglaten'.

Recent zijn twee nieuwe instrumenten als 'handreikingen ruimtelijk kwaliteit' door haar afdeling tot stand gebracht: het grote en het kleine Apeldoornse kookboek (nog in een niet vastgestelde versie). Deze producten willen juist inspireren bij ingrepen in het landschap en ruimtelijke ontwikkelingen binnen de dorpen van Apeldoorn. De uitdaging is om op grond van deze nieuwe instrumenten opnieuw na te gaan hoe ons welstandskader eruit zou moeten zien. Hoe ver kunnen we terug in de regelgeving, wat blijft er over? Vragen waar Heddema de komende tijd met de afdeling mee aan de gang gaat.

Apeldoorn

Apeldoorn heeft naast een grote stad ook dertien kleinere dorpen en kernen. Ze ziet het als opgave om het contrast van stad en dorpen te versterken, maar ook het contrast tussen de dorpen onderling. Dat is lastig, je moet 'in de ziel van de dorpen kruipen'. Dat is belangrijk, want een groot deel van de uitbreidingsopgaven wordt in de dorpen en het buitengebied gerealiseerd.

De stad zelf krijgt ook veel aandacht. In de 70 er jaren was het plan van de rijksoverheid om in Apeldoorn de zogenoemde 2e schrijftafel te vestigen, grote bedrijven en instituten. Daarop voortlopend zijn grote delen van de bebouwing aan de rand van het centrum gesloopt. Maar veel plannen zijn niet doorgegaan, onder andere zijn de PTT en het ABP elders gevestigd. Die hiaten zijn ingevuld met bebouwing van lage kwaliteit, nu ligt er volgens Heddema een nietszeggende schil rond het centrum.

De gemeente wil nu die randen weer meer body geven, daardoor krijgt het centrum duidelijkere ingangen. Binnen die stevige rand kan in het centrum de karakteristieke Apeldoornse losheid worden geborgd. Die losheid wordt onder andere veroorzaakt door de 'Apeldoornse huuskes'. Een cultuurhistorische analyse van de stad is daarin heel behulpzaam en inspirerend en legt de basis welke karakteristieken je zou willen behouden.

Heddema is naar eigen zeggen 'apetrots op de diversiteit van het team'. Het team telt 20 fte en kent deskundigen op het gebied van stedenbouw, cultuurhistorie, archeologie en communicatie. Juist in de verbinding van deze twee vaak gescheiden werkvelden (cultuurhistorie en stedenbouw) ontstaat volgens haar een goede synergie: behoud van erfgoed vanuit ontwikkeling, ontwikkeling vanuit de genius loci van de plek. Een combinatie die in deze tijd met veel beleidsfocus op herbestemming en nieuwe monumentenzorg zeer vruchtbaar is.

Liesbeth van de Weerdhof is de stedenbouwkundige van de gemeente Zevenaar. Ze is 39 jaar en heeft 2 kinderen, van 6 en 8 jaar. Ze woont in Lobith, dat net buiten de gemeente ligt

2.8. Liesbeth van de Weerdhof, Zevenaar

Van de Weerdhof vindt het motto ‘alles wat je aandacht geeft, groeit!’ belangrijk in haar werk en haar privéleven. Dat motto trof haar gelijk toen ze het hoorde, het hangt nu groot aan de muur van haar werkkamer. Dit motto helpt haar om sturing te geven aan haar werkzaamheden: ‘als iets niet lukt, moet je het niet laten zitten, maar het juist meer aandacht geven’.

Van de Weerdhof is afgestudeerd als planologe aan de NHTV van Tilburg, met stedenbouw als afstudeerrichting. Ze is begonnen als stedenbouwkundige tekenaar voor inrichtingsplannen en uitbreidingen in de gemeente Huizen. Daar heeft ze 5 jaar gewerkt en een persoonlijke groei doorgemaakt. Ze heeft gemerkt dat lastige conflicten met burgers haar goed liggen, ze geniet ervan om die op te lossen. Bram Veerman was in die periode een inspirerende leider.

Haar tweede baan duurde 9 maanden. Dat was een uitstap naar adviesbureau Kuiper Compagnons. Aanvankelijk leek die baan haar heel mooi, maar in de praktijk kwam ze alleen op een zolderkamer te zitten. Maar ook hier kijkt ze positief op terug: het heeft haar geleerd dat ze niet in haar eentje moet werken, want dan komt er niets uit. Ze heeft de inspiratie van andere mensen nodig.

Van de Weerdhof zocht weer een baan bij een gemeente en kon snel aan de slag bij de gemeente Ede. Die baan was ‘helemaal leuk’. In Ede heeft ze de eerste ervaringen opgedaan met complexe stedelijke projecten en processen, zoals het centrumplan. Daar was een kwaliteits-team aangesteld, waarin ondermeer Michael van Gessel en Khandekar zaten. De openbare ruimte vindt ze nog steeds prachtig, de architectuur vindt ze minder mooi. Ze zegt: ‘daar heb ik minder gevoel bij’. Andere werkzaamheden uit die tijd zijn de renovatie van tuindorp ‘oud zuid’, kleinere verkavelingen en architectenselecties.

Van de Weerdhof vond de werksfeer prima, maar ging toch in op een verzoek voor een gesprek met de gemeente Amersfoort. Na dat gesprek was ze ‘geheel verkocht’. De projecten waren daar groter en complexer, zoals het centrale stadsgebied bij de Eem (gewerkt met Rein Geurtsen) en het Eemkwartier. De wijk Vathorst werd ontwikkeld met behulp van een PPS constructie. Dat betekende dat de gemeente niet ontwierp, maar vooral moest toetsen. Van de Weerdhof: ‘dat vond ik vreselijk, ik doe veel liever mee aan de voorkant van een project’.

De reisafstand tussen haar woonplaats in Zevenaar en Amersfoort werd steeds problematischer, omdat ze inmiddels 2 kinderen had. Haar buurman was gemeentesecretaris van Zevenaar, en polste haar voor een baan in Zevenaar. Een baan in Zevenaar zag van de Weerdhof aanvankelijk niet zitten. Ze dacht: ‘daar gebeurt helemaal niets’. Maar dat bleek mee te vallen. Er diende een programma van 1500 woningen gerealiseerd te worden, een nieuw station en een aansluiting op de snelweg. Op dat moment was er in de gemeente geen stedenbouwer werkzaam, waardoor zij de verantwoordelijkheid kreeg over deze projecten.

En dat bevalt goed, ze kent inmiddels veel mensen en voelt zich opgenomen in de gemeenschap van Zevenaar. Van de Weerdhof zwaait naar mensen op straat en zegt: ‘Dit vind ik heerlijk’

3 De projecten

3.1. Centrumgebieden

Lunteren (plananalyse Luca)

Eind vorige eeuw is voor de kern Lunteren een structuurplan gemaakt. De uitgangspunten in het structuurplan zijn breed gedragen en geformuleerd vanuit aanwezige belangen. Daarbij is verankerd dat voor elk deelplan een beeldkwaliteitsplan moet worden gemaakt in samenhang met de hele context. Het totale beeld van de aanpassingen ademen daardoor zorgvuldigheid, met de inrichting van het openbare gebied in de dorpscentrum als goed voorbeeld. Positieve aspecten waren ook de goede continuïteit van de verantwoordelijke wethouder en stedenbouwkundige. Na afronding van het structuurplan is een nieuwe rondweg aangelegd. Deze ontwikkeling is destijds buiten beschouwing gelaten. In de structuurvisie zoekzones van de provincie Gelderland zijn de open delen tussen dorpsrand en rondweg aangewezen voor stedenbouwkundige invullingen. Hierbij is de aansturing vanuit een integraal structuurplan gemist, met name daar waar in het eerdere structuurplan grote waarde was gehecht aan de verschijningsvorm van de dorpsranden en de overgang naar het omringende landschap.

Kerkplein Ede (plananalyse Luca)

In de directe omgeving van de oude kerk van Ede zijn twee herontwikkelingen gerealiseerd. Luca noemt deze ontwikkelingen niet zo zeer goede voorbeelden als wel interessant voor discussie. Enkele jaren geleden is het bestaande winkelcentrum Hof van Gelderland gesloopt en door nieuwbouw vervangen. De aanblik is modern, de schaal is klein. De gevelindeling kent een sterke repetitie en parcelering. De architectuur legt de nadruk op het stedelijke karakter van Ede en minder op de dorpse uitstraling.

Vrijwel gereed is de overzijde van de winkelstraat, opgezet vanuit een stroming die wel als de nieuwe traditie wordt omschreven (ontwerp Soeters). Een gevarieerd beeld is ontstaan, dat door de bevolking hoog wordt gewaardeerd. De mening van Luca staat daarmee in schril contrast. Hij noemt het een 'vrolijke pastiche van het dorpse karakter'. Hij wijst bijvoorbeeld op de detaillering van de kozijnen, die in de verschillende gevels terugkomen. Gebruik van dezelfde maatvoering en hedendaagse techniek ondergraaft de beoogde variatie en identiteit. De onderlagen sluiten niet op de etages aan, en zijn gewone winkelpuien. Dit had overal kunnen staan. Een vergelijking met de Amsterdamse school vindt Luca niet aan de orde, aangezien daar sprake was van ambachtelijkheid in expressie van architectuur.

De gestelde vraag zou volgens Luca moeten leiden tot een gesprek over de continuïteit van de stedenbouwkundige en de architectonische opgave en eenduidige conclusies over de gewenste identiteit en verschijningsvorm. Opvallend is dat beide ontwikkelingen in Ede centrum zijn getoetst aan het speciaal voor het centrumgebied opgestelde welstandstandsbeleid.

Steenstraat Arnhem (plananalyse Tepe)

Tepe vindt de Steenstraat de enige echte stedelijke straat van Arnhem. Hij ziet een groot contrast tussen de centrumring en de functies in de omgeving, zoals Muis Sacrum en het winkelgebied. De stedelijke chaos moet je volgens Tepe koesteren, dat maakt een stad juist leuk.

De inrichting van de straat was teveel verkeerskundig ingestoken, nu is een herinrichting aan de gang. De inrichting wordt veel rustiger met minder borden en markeringen. Bij de kruisingen met andere wegen zijn plateaus gemaakt, die de automobilist het gevoel geven dat ze gast zijn in een verblijfsgebied. Ondernemers grijpen gelijk hun kansen, de werkzaamheden zijn nog aan de gang, toch hebben al twee ondernemers hun terras sterk vergroot.

Hommelstraat Arnhem (analyse Tepe)

De Hommelstraat ligt in de omgeving van de Steenstraat. Het was een no go area, met een onveilige uitstraling. Ook daar is een herinrichting aan de gang. Mensen ruiken hun kans, er is sinds kort daar een goede kapper gevestigd. De openbare ruimte helpt om het tij te keren, Tepe hoopt dat de mensen uit de noordelijke buurten nu eerder te voet naar de stad gaan. Hoe is benieuwd: hoe sterk is de kracht van de openbare ruimte om de stad een maatschappelijke push te geven?

De gemeente heeft op allerlei manieren contact en samenwerking gezocht met andere belanghebbenden, zoals de woningbouwcoöperatie. Ook zijn de bewoners in het proces betrokken,. Dit is mooi gevisualiseerd in een fraai detail van een kunstwerk aan de binnenzijde van de Hommelse brug, waarin in een strook de namen van buurtbewoners zijn gegraveerd.

Centrumplan Zevenaar (analyse van de Weerdhof)

Het ging 10 jaar geleden niet goed met het centrum van Zevenaar. De vraag was wat de toekomst zou zijn, en welke keuzen er gemaakt moesten worden. Dit heeft uiteindelijk geleid tot een integraal centrumplan.

De belangrijkste ruimte in het centrum bestaat uit twee winkelstraten: de Marktstraat en de Grietsestraat. Tussen beide in ligt het Raadhuisplein, waaraan het gemeentehuis ligt. In het plan zijn zowel bestrating als panden aangepakt. De nieuwe bebouwingen zijn grotendeels sterk geïnspireerd op de bestaande architectuur, hier en daar is een moderner gebouw gerealiseerd. Het centrum functioneert een stuk beter, bij mooi weer zitten de terrassen vol.

In het centrum van Zevenaar heeft vroeger een burcht gestaan. Bij de bouw van de parkeergarage is de burcht weer zichtbaar gemaakt. Van de Weerdhof vindt dat het Raadhuisplein te weinig dynamiek heeft als centraal plein in het centrum. Ze vertelt dat er plannen zijn om een nieuw gemeentehuis te bouwen en het huidige gebouw een multifunctioneel karakter te geven met winkels, theater en appartementen.

3.2. Wijken

Groot Holthuizen Zevenaar (plananalyse van de Weerdhof)

Aan de oostzijde van Zevenaar wordt de nieuwe wijk Groot Holthuizen gerealiseerd. In deze wijk komen in totaal 1500 woningen in vier autoluwe buurtschappen: De Tol, De Bem, Studentenplaats en De Holtkamp. In elk buurtschap komen tussen de 250 en 450 woningen.

Het ontwerp is gemaakt door Palmboom en van de Bout. Men had 3 stedenbouwkundigen gevraagd om een visie voor de nieuwe wijk te maken. Naast Palmboom en van de Bout waren dat Khandakar én Krieke en Kohl. Deze bureaus hebben algemene randvoorwaarden gekregen. De ontwerpen van de drie bureaus zijn breed aan bevolking voorgelegd, ook is advies gevraagd aan de raad. De belangrijkste overwegingen voor de selectie waren het respect voor het landschap en de flexibiliteit van het plan door de opzet in buurtschappen.

Dit planproces heeft veel discussie losgemaakt in de gemeente. De vraag was: willen we kwaliteit en als we dat willen, hoe organiseren we dat dan? De wethouder en de projectleider van het projectteam hebben uiteindelijk gezegd: we gaan ervoor! Dit alles heeft geholpen om de stedenbouwkundige expertise in de gemeente beter te verankeren.

Als stedenbouwkundig projectleider is ze vaak naar Rotterdam gereisd, die ontmoetingen heeft ze zelf georganiseerd. Ook HNS deed me, ze waardeert achteraf de creatieve sfeer van het

planproces.

Maar toen kwam de crisis. Dit heeft een dramatische omslag gerealiseerd, de aanbodgestuurde benadering werkte niet meer. Mede onder druk van de lokale politiek heeft men het PPS opdrachtgeverschap geïntroduceerd. Dit heeft positief uitgekapt, de woningen verkopen beter. Het leidde tot een zoektocht naar de wijze waarop de gewenste beeldkwaliteit van de nieuwe wijk bepaald en geborgd moesten worden.

Bijsteren Putten (plananalyse Alberts en Vermeer)

Aan de westzijde van Putten wordt de nieuwbouwwijk Bijsteren gebouwd. Fases 1 en 2 en een gedeelte van fase 3 zijn al klaar, de komende fasen worden de komende jaren gerealiseerd. In het ontwerp is de noordzuid gerichte kavelstructuur als uitgangspunt genomen. Vanuit deze structuur zijn er verschillende buurten ontworpen, elk met een eigen sfeer en identiteit, die is ontleend aan de specifieke ligging van de buurt in de wijk. De namen spreken eigenlijk voor zich: Lijnenspel, Podium, Velden en Scherven.

Over het algemeen wordt er in laagbouw gebouwd. Hieronder wordt verstaan een bouwhoogte van één á twee lagen, al dan niet met kap. Op enkele strategische plaatsen is middelhoogbouw gepland. Met name in de buurt Podium is ruimte voor een wat forser bouwvolume (maximaal drie tot vier bouwlagen). Op bijzondere punten in het ontwerp is bijzondere architectuur gerealiseerd, welke refereert aan de oude statige Veluwe Villa.

Daarnaast is er naar gestreefd om tenminste de waardevolle, beeldbepalende bestaande opstallen te handhaven, waar mogelijk inclusief de bijbehorende erfbepanting. De variatie in de woongebieden wordt gecompenseerd door grote rust in de groene gebieden. Deze groenstroken zijn ontworpen als groen wadi's, waarin het regenwater uit de wijk kan infiltreren.

De Marsse in Nunspeet (plananalyse Schreurs)

De wijk De Marsse in Nunspeet is eind negentiger jaren aangelegd. Het ontwerp is gemaakt door Jan Schreurs van de gemeente Nunspeet, het beeldkwaliteitsplan is gemaakt door Ernst Feekes van het architecten bureau Feekes en Colijn. De wijk telt circa 300 woningen.

De wijk ligt aan de noordzijde van de kern. De relatie met het buitengebied is geborgd door een robuuste groenstrook, die de achteringang van de wijk met het buitengebied verbindt. Deze achteringang is alleen bedoeld voor voetgangers en fietsers. Helaas heeft de eigenaar aan de overzijde van de achteruitgang een kwekerij van coniferen aangeplant, waardoor het uitzicht op het buitengebied wordt aangetast. In de groenstrook zijn speelplekken aangelegd.

De wijk heeft een bescheiden en zorgvuldige uitstraling. De basis hiervoor is gelegd in het ontwerp en het beeldkwaliteitsplan, dat goed is uitgevoerd. In het plan zijn ondermeer de volgende zaken geregeld:

- 1 Eenheid en rust in de groenaanleg. De beuken hagen zijn door de bouwondernemer aangeplant, en zijn vrijwel overal nog aanwezig. Deze bouwondernemer heeft de hagen twee jaar onderhouden. Daarna moesten de bewoners het zelf doen.
- 2 De tuinen die aan een waterloop grenzen mogen geen vlonders aanleggen, een strook van 2 meter vanaf de oever moet groen blijven.
- 3 Eenheid in kleur van bebouwing. Ook de gevelindeling is beïnvloed: er werden een aantal principes voor de indeling aangereikt, elke bewoner mocht er een uitkiezen. De voorwaarde was dat er geen twee woningen naast elkaar identiek mochten zijn.
- 4 Een witte muur verbindt een serie van vrijstaande woningen. In de voorschriften (thans regels) is opgenomen dat de garages, carports e.d. op minimaal 4 m achter de voorgevel moeten staan. De hoogte zowel van de garages/carport en de muur 3.30 m moeten bedragen, op de lijn van 4 m achter de voorgevel. De witte muur rijgt als het ware de vrijstaande woningen als een kralensnoer aan elkaar. Daardoor stoort een afwijkende architectuur (deze boerderette) toch niet al te zeer in het straatbeeld.

BWI terrein Nunspeet (plananalyse Verhagen)

In de nieuwe wijk is een grote variatie aanwezig aan typologie van woningen. Het totaalbeeld oogt zorgvuldig en rustig. Dit is gerealiseerd door een heel stringent materiaalgebruik, dat in alle woningen terugkomt. De eerste foto is genomen aan de hoofdstraat, de tweede foto toont de verfijnde afstemming van geschakelde woningen en vrijstaande woningen. Ook de rustige groenopzet speelt een rol. Op de achtergrond is een vervallen schuur te zien, waarvan het de bedoeling is dat die in de toekomst wordt gesloopt. De gemeente wacht dat moment af, en zal dan de wijk uitbreiden in dezelfde stijl als de rest.

Herontwikkeling fabrieksterrein Tricot (plananalyse Verhagen)

Het fabrieksgebouw van de vroeger Tricot fabriek is herontwikkeld tot een prachtig woon en werkgebied. Het bestaande fabrieksgebouw is in enkele perioden opgebouwd, deze tijdsopbouw is in de gevels te herkennen. Bij de recente herontwikkeling tot woongebied zijn wederom nieuwe delen toegevoegd, met afwijkende kleur en materiaal. Door de eenheid in richting en maat passen ze toch prachtig in het geheel.

De industriële karakteristiek is deels gerealiseerd door dat balkons ontbreken. Dit is ten koste gegaan van de verkoopbaarheid van de appartementen.

Metaalbuurt Apeldoorn (plananalyse Heddema)

De Metaalbuurt ligt in het zuidwesten van de gemeente Apeldoorn en wordt omsloten door de Arnhemseweg en Aluminiumweg. De buurt dateert uit 1917 en is een voorbeeld van de eerste sociale woningbouw in Nederland.

Aanvankelijk was het idee om de huizen te slopen en een hele nieuwe wijk te bouwen. Mede op initiatief van de gemeente is dit plan verlaten en is gekozen voor een combinatie van renovatie/restauratie en herbouw. Het resultaat is echt bijzonder, zowel wat betreft architectuur, groenstructuur en kunst.

Wat betreft architectuur is vooral de aanpak van de historische huizen vermeldingswaardig. Deze woningen zijn mooi opgeknapt, de gedeelde bovenlichten zijn terug, de ramen met sponningen, de luiken, de oorspronkelijke dakkapellen en zelfs de schoorstenen. De woonruimte is vergroot door strakke aanbouwen aan de achterzijde van de woningen. Deze aanbouwen zijn strak ontworpen en gelijk voor alle historische huizen. Daardoor tasten ze de karakteristieke eenheid niet aan. Binnen de grote vergelijkbaarheid is variatie ontstaan door de verschillende orientaties van de huizen naar de straat en de subtiele verschillen in vlakken van baksteen en pleisterwerk.

De openbare ruimte oogt rustig en strak. Dit komt mede door de eenheid van hagen en de brede profielen. Een overtuigende en rustgevende ruimte is het centrale park. In de profielen van de straten is grint een beeldbepalend materiaal. Het grint is typisch Apeldoorns (vroeger materiaal van de armen) en wordt fraai gebruikt voor parkeerstroken en voor paden in de tuinen zelf.

Bij elk huisnummer is een plaatje bevestigd, elk huis heeft ook een eigen adresboom. Dit kan gezien worden als kunstuiting, die de herkenbaarheid en identiteit bevestigt. In het park is een kring van keien gerealiseerd, een informele ontmoetingsplaats. Even verderop staat een fraaie tafel, waarop een gedicht is ingekerfd.

Meddo (plananalyse Verhagen)

Meddo is een kleine kern in het landelijke gebied van Winterswijk. Hier wordt een relatief grote uitbreiding gerealiseerd met 100 nieuwe woningen. Het planproces vindt Verhagen bijzonder: de dorpsraad en gemeente hebben samen een eerste schets gemaakt. Er is ook iets bijzonders uitgekomen: een gebogen lint met agrarisch geïnspireerde erven. Ook is kopersvereniging ontstaan, die de opzet en invulling van enkele woningen samen bepalen, in overleg met de ontwikkelaar.

Brinkheurne (plananalyse Verhagen)

Brinkheurne is een andere buurtkern. Hier is een bedrijf voor vleesverwerking gesloopt, en worden 17 woningen gebouwd. De huizen zijn geïnspireerd op boerderijen en agrarische schuren, maar wel strak. Ook is er aandacht voor de kleurstelling, die wordt ook landelijk.

3.4. Infrastructuur

Toegangsweg Culemborg (plananalyse Lamaker)

De provincie wil de doorstroming van de N320 verbeteren, dat is de doorgaande provinciale weg aan de zuidzijde van de kern. Hiervoor heeft men een reeks losse maatregelen voorgesteld, zoals een carpoolplek, het deels verdubbel van het wegvlak en de aanleg van een turborotonde. Ook zijn maatregelen bedacht voor de toegangsweg, in verkeerskundige samenhang met de N320. Dit zijn eveneens losse maatregelen, zoals verbreding van het profiel en het maken van stoplichten. Bestaande boombeplanting moet worden gekapt.

Lamaker heeft erop gewezen dat de toegangsweg een deel uitmaakt van de oude route tussen Utrecht en Den Bosch, en tevens een markante ingang vormt van het historische centrum. Ze heeft in overleg contact gezocht met de landschaparchitect van de provincie. Deze was blij met haar initiatief. Tot haar verrassing stond ook de verkeerskundige van de gemeente open voor een kwaliteitsimpuls vanuit het landschap.

Apeldoornse weg Arnhem (plananalyse Tepe)

De Apeldoornseweg is de noordelijke uitvalsweg van Arnhem. De weg wordt deels door de gemeente beheerd en deels door de provincie Gelderland. Dat verschil is duidelijk te zien. Het noordelijke deel in de omgeving van de A12 is door de provincie ingericht. Hierbij zijn de verkeerskundige maatregelen leidend geweest, met brede stroken asfalt en veel borden en markeringen. Het zuidelijke deel is door de gemeente gedaan. Bij de inrichting hebben stevige discussie plaatsgevonden over de minimaal noodzakelijke maatvoering van het wegprofiel en de indeling van de tussenstroken.

De verkeerskundigen wilden hierbij bomen sparen, maar dat had als gevolg dat de verharding heel breed werd. Op initiatief van Tepe zijn de bomen gekapt en zijn tussenstroken met gras gerealiseerd, waarin nieuwe bomen zijn geplant. Hierdoor is de maatvoering en uitstraling vriendelijker, de weg voegt zich beter in het groene 'Veluwe' karakter van de omgeving. Verder zijn de lichtmasten niet in het midden van de weg geplaatst, maar in de wegberm.

3.5. Parken en landgoederen

Beekpark Apeldoorn (plananalyse Heddema)

De gemeente Apeldoorn wil in het centrumgebied van de stad een zekere losheid waarborgen als verwijzing naar de traditionele Apeldoornse huuskes'. Dit idee is mooi te zien in het Beekpark en omgeving. Het park kent een heel eenvoudige opzet van gras en grote bomen in een los verband. Tussen en naast de bomen staan enkele kunstobjecten, die zich bescheiden in het geheel voegen. Deze zijn deels traditioneel (een buste van een oud burgemeester), en deels modern (zoals een beeld van een dansende paar van jager en hert). Een kunstwerk lijkt op een follie en is nadrukkelijk aanwezig, deze verstoort het ingetogen karakter van het park.

De randen van het park bestaan uit robuuste bouwvolumes, deels kantoor, deels appartement en deels horeca. De eenheid en rust van het park smeedt de bebouwing aaneen, waardoor de variatie in deze bebouwing heel aantrekkelijk oogt. Door starten en een hoger gelegen plateau is de bebouwing gescheiden van het park. Het plateau wordt gebruikt voor bijeenkomsten en manifestaties.

Landgoed huis te Sevenaer (plananalyse van de Weerdhof)

Pal naast het uitgaanscentrum van Zevenaar ligt het landgoed Huis te Sevenaer. Dit landgoed wordt gescheiden door een muur en een rij van historisch huizen. Het landgoed bestaat uit een kasteel, een park en een aantal schuren, waarin een ecologische boerenbedrijf wordt bedreven. De overgang van de stad naar het landgoed is dramatisch: de vervallen staat van de bebouwing en het park roept een sfeer op van honderd jaar geleden, dat in contrast staat met de moderne uitstraling van het centrum. Van de Weerdhof ervaart dit contrast op haar eigen wijze: 'veel mensen vinden dat het landgoed verloederd is. Maar als ik de poort naar het landgoed doorloop, dan ervaar ik liefde'.

Het landgoed wordt bewoond door een jonkheer en enkele huurders. De relatie tussen de jonkheer en de gemeente was een tijdlang problematisch, maar sinds enige tijd sterk verbeterd. Er wordt nu samengewerkt en nagedacht over de toekomst van het landgoed. De gemeente heeft een projectleider aangesteld. De toekomstvisie van het landgoed stoelt op een rapport van GJ Liet, dit wordt tot uitvoering gebracht door de rentmeester John Smits. Onderdelen van de visie zijn het openstellen van sommige delen, en het beschermen van bijzondere stukken. Men heeft veel plannen met de bebouwingen, zoals het vestigen van een bierbrouwerij, en het openen van een landgoed winkel en een toprestaurant

3.6. Overig

Diverse zorgcomplexen in de kern van Putten (plananalyse Alberts en Vermeer)

In de omgeving van Putten zijn van oudsher veel zorginstellingen. Deze instellingen hebben in de kern van Putten verschillende appartementscomplexen gerealiseerd voor zorgbehoevenden. Dit betreft onder andere de complexen Kellenaer, Puttensteijn en Het Anker. Deze drie gebouwen zijn voorbeelden van een zorgvuldige architectuur en afstemming met de omgeving.

Kellenaer is een appartementencomplex gebouw voor de sociale huur sector. Maar dat is aan de buitenzijde niet te zien. Het gebouw past goed in het straatbeeld en is mooi gedetailleerd. Aan de achterzijde ligt een besloten en goed onderhouden tuin. Bij de realisatie hebben de omwonenden geen bezwaar aangetekend, die waren tevreden.

In het gebouw Puttensteijn zijn jongeren gehuisvest, die onder begeleiding zelfstandig wonen. Ook hier is het gebouw zorgvuldig gebouwd, en is heel goed rekening gehouden met het behoud van de aanwezige bomen. Vermeer meldt dat hij dit expliciet in de nota met randvoorwaarden heeft opgenomen.

Een Hollandse haciënda (plananalyse Lamaker)

In het bestemmingsplan buitengebied is opgenomen dat bij ontwikkelingen op erfniveau een erfadvies gegeven moet worden. In de toelichting stond dat de erven 'in het landschap moeten worden ingepast'. Kitty Lamaker vroeg zich af hoe dat moet, en of enkele schetsjes wel genoeg zijn. Het Landschapsontwikkelingsplan (LOP) zou richting moeten geven, maar doet dat niet, omdat het te globaal is en er geen jaarlijks budget voor is gereserveerd. Naar aanleiding van een inspirerende ervendag van het Gelders Genootschap en de provincie Gelderland heeft ze de eerste partij ingeschakeld als een onafhankelijke tussenpartij. In een workshop met initiatiefnemers, het Gelders Genootschap en gemeente zijn goede ideeën geboren, die nu verder worden uitgewerkt. Dit betreft onder andere de functieverandering van een veehouderij naar een paardenhouderij. De initiatiefnemer voelt zich sterk geïnspireerd door zijn verblijf in Spanje, en wil zijn bedrijf vormgeven als een Spaanse haciënda. Maar hij is ook op de Gelderse plek geboren en voelt zich sterk verbonden met het erf. Door het overleg met de gemeente en het Gelders Genootschap is een inrichtingsplan gemaakt dat recht doet aan beide aspecten.

Diverse functieveranderingen (plananalyse Schreurs)

In het buitengebied van de gemeente Nunspeet zijn veel agrariërs zonder toekomstperspectief. Dit wordt mede veroorzaakt door gebrek aan opvolging en te kleine en verwaarloosde erven en gebouwen.

Door deze situatie is er veel belangstelling om functieverandering (of ook wel genoemd als de Rood voor Rood regeling) toe te passen, waarin agrarische schuren worden gesloopt en een deel van het oppervlakte mag worden benut voor de bouw van woningen en bijgebouwen. In ieder geval niet meer dan 50% van de te slopen oppervlakte. Per situatie wordt een planproces opgestart. Hiernaast de schets voor de functieverandering te Hulshorst, adres Op den Hagen 15-17. Het gaat om de sloop van circa 4000 m² aan bedrijfsgebouwen. Daarvoor in de plaats komt een vrijstaande woning, die de hoofdfunctie van het nieuwe erf vervult, een dubbele woning en een blokje van 4 woningen.

Dit is een reeds gerealiseerde functieverandering. De nieuwe dubbele woning is geïnspireerd op agrarische schuren in de omgeving. Het gaat hierbij om een kapschuurmodel met de lage kant naar buiten en de hoge kant naar binnen gericht. Het geheel is bereikbaar via één toegang voor zowel de bestaande voormalige bedrijfswoning en de nieuwe dubbele woning.